

El sindicat com a agent polític: combinar nivells de representació i estratègies

Julia López

Catedràtica de dret del treball de la Universitat Pompeu Fabra

El treball per enfortir la identitat del sindicalisme és un repte que s'ha de recuperar, ja que les posicions socials i polítiques actuals no juguen al seu favor. A través de l'acció i la negociació, el sindicat ha de canalitzar les desigualtats, agrupar les noves ocupacions i centrar el debat dels drets socials que representen els interessos socials.

La crisi econòmica provocada per l'avarícia dels sectors financers està servint per a què els grups més reaccionaris de la societat posin en dubte les institucions i els agents que denuncien aquesta situació i cerquen sortides democràtiques a la situació actual. Un exemple que s'apunta aquí seria la valoració interessada que les agències europees d'avaluació del risc estan fent de determinats països, com ara Espanya o Portugal, amb governs progressistes. En aquest panorama d'utilització de l'economia per a l'enriquiment d'uns pocs i l'empobriment de la resta, cal centrar el debat dels drets socials i el sindicalisme entès com a representació d'interessos socials, el sindicalisme de les noves ciutadanes.

Les reformes laborals que es presenten a partir de les exigències imperioses dels mercats estan minant els drets socials des de fa dècenns i qüestionant els drets laborals que s'han obtingut després d'una llarga lluita. Aquests canvis legals estan ocupant des de fa dècades el debat sobre el present i el futur del dret del treball d'acadèmics, inspectors de treball i sindicats. L'abundància de jornades i seminaris sobre com canvia el dret positiu o sobre la darrera reforma laboral és un panorama molt familiar per a tots els que ens dediquem al món del treball. No obstant això, la impressió que aporta una reflexió més profunda sobre aquest context és que, malgrat aquesta activitat d'estudi frenètica, el temps i l'espai per reflexionar sobre els drets socials i la funció dels sindicats no apareix o bé, si ho fa, és vinculada a l'objecte bàsic que dóna forma a tota la resta: cal reformar seguint una línia determinada. En aquest escenari, es van colant iniciatives com les dels governadors republicans als Estats Units d'eliminar els sindicats de l'ocupació pública o l'amenaça constant als sindicats de deixar-los de banda si no són «responsables» en la negociació de la crisi econòmica en els termes que defenen Merkel i Sarkozy. Aquests paràmetres de referència demostren, crec, que el repte més apressant per al sindicalisme i el futur dels drets socials és la recuperació d'identitats en la línia que ha caracteritzat històricament el sindicalisme mundial com a representant dels treballadors.

El sindicat, com a primera identitat, és la via de representació dels treballadors per a la defensa dels seus drets socials i ha estat i segueix sent una de les bases dels models democràtics en qualsevol societat. El sindicat, com a agent polític, utilitza diferents estratègies que prioritza o combina simultàniament i que quedarien englobades entorn de l'acció i la negociació. Tant l'acció com la negociació cerquen obtenir els objectius de drets socials per

als treballadors i aquí és on trobem el repte principal del sindicalisme d'avui, el de redefinir la noció de subjecte representat.

El sindicat ha avançat i ha de seguir avançant en una noció de representació que, tot i que s'organitzi entorn dels treballadors, inclou un concepte d'assalariat que s'ajusta més a les demandes que exigeix la realitat actual. En aquesta línia, la representació sindical és multivocal i aglutina tots els que, d'una forma o d'una altra, es relacionen amb el mercat de treball. Així, la complexitat que ofereix la relació laboral amb els sistemes productius ha expandit el camp d'actuació dels sindicats, que es van integrar com a representants en un conjunt més ampli de la ciutadania. L'àmbit de representació del sindicat inclou no només els treballadors entesos de forma tradicional, sinó que comprèn les noves formes d'ordenació de l'ocupació que s'aglutinen al voltant del denominador comú de prestació de serveis o treball en el mercat. Aquesta seria una primera línia d'identificació sindical, l'expansió de la representació sindical als assalariats, entesos com tots aquells que tenen una relació activa amb el mercat, siguin assalariats públics, autònoms dependents o treballadors en el sentit clàssic. A aquest primer grup de representats se suma la representació de tot el ventall de relacions amb l'ocupació, formal i informal, els desocupats –joves que no han entrat mai en el mercat i aturats que n'han estat expulsats– i beneficiaris de prestacions socials. El sindicat és avui un agent de progrés social que aglutina una sèrie de col·lectius al voltant de la relació present, potencial, futura o derivada –en el cas d'algunes prestacions de protecció social– amb el mercat productiu. Aquest és el seu nucli essencial de representació.

Com a segona identitat interconnectada a la primera, els sindicats no són partits polítics ni ONG. Els sindicats han de formular-se sobre la base de la no-substitució o superposició d'espais amb els partits polítics; al meu parer, els sindicats han de redefinir la politicitat dels aspectes socials amb l'espai propi en els termes de representació que abans s'han apuntat i per a això l'element diferenciador respecte dels partits polítics és l'acció reivindicativa. L'actual confusió entre els espais polítics únicament està produint conseqüències negatives per als sindicats als quals se'ls demana que renunciïn als seus objectius –com a mínim parcialment– per tal de seguir apareixent en les fotos dels partits polítics. Els sindicats s'han vist encadenats a les seves opcions estratègiques d'acció en vincular-se a una sèrie de manifestacions de recolzament a polítiques de retallades socials que debiliten el creixement de la seva esfera de representació.

Com a tercer tret identitari, marcat per l'evolució del moviment sindical, el sindicalisme és avui polivalent en les seves estratègies de defensa de drets. Una part molt determinant del que serà l'èxit dels sindicats en el futur és la combinació d'estratègies de forma sàvia i eficaç. Els sindicats han d'estructurar una estratègia territorial multinivell que englobi els diferents escalafons local, nacional, comunitari i internacional. En aquesta línia, és imprescindible aprofitar estructures de representació no sindicals com els comitès d'empresa europeus però sense deixar de tenir present l'objectiu d'enfortir estructures sindicals juntament amb els sindicats europeus i internacionals. La coordinació d'estructures i polítiques sindicals és crucial en aquests moments i ha d'ocupar una part important de l'agenda dels sindicats. La coordinació ha demostrat obtenir uns resultats excel·lents, per exemple en el tema de polítiques d'igualtat i no-discriminació en la negociació col·lectiva; és a dir, s'obtenen resultats positius en matèria d'igualtat i no-discriminació tant mitjançant la negociació col·lectiva centralitzada com mitjançant una coordinació forta de convenis col·lectius descentralitzats.

Respecte de la combinació d'estratègies d'acció reivindicativa i negociació, el sindicat, com a estructura i representant dels més vulnerables en la correlació de forces dels mercats, no pot renunciar a l'acció solidària de reivindicació que el legitima i li permet mantenir la seva identitat com a agent social. En aquest sentit, el repete sindical passa per deixar-se seduir per la imatge d'un sindicalisme de saló que s'asseu a negociar sense oblidar que cal utilitzar sempre unes estratègies combinades i interactives. Pensem en el model de la Confederació Europea de Sindicats (CES).

La CES no forma part de l'estructura institucional de la Unió Europea i això li ha permès mantenir una sèrie de polítiques reeixides a l'hora de defensar els drets socials. En aquest sentit, la negociació de directives com les del treball a temps parcial, el treball temporal o els permisos parentals han permès a la Confederació Europea de Sindicats introduir a l'escala comunitària una sèrie de principis, com els de la igualtat i no-discriminació per als treballadors temporals i a temps parcial, de proporcionalitat de drets tan importants com els relatius a la seguretat social per als treballadors a mitja jornada, i de no-transferibilitat dels drets de conciliació de la vida familiar i laboral que, sense dubte, enforteixen els drets laborals.

Juntament amb aquestes estratègies negociadores de nivell polític, la CES ha promogut 500 acords sectorials i

ha orientat la negociació col·lectiva a través de principis de funcionament que sense dubte són molt útils. La insistència en la coordinació dels diferents nivells de negociació és, al meu parer, un punt neuràlgic de tot el debat sobre estratègies sindicals de cara al futur dels drets.

A més, el sindicalisme confederal europeu combina la negociació amb l'acció reivindicativa amb protesta estructurada o canalitzada a través d'unes vagues que s'organitzen com a eurovagues. L'última, el 24 de març del 2011, declarava el Dia europeu d'acció contra una austeritat que imposa només sacrificis als vulnerables de la societat. Les eurovagues han anat creant un teixit confederal de reivindicació que és molt efectiu a l'hora de reivindicar i tractar de defensar-se d'agressions que provenen tant de les polítiques de la Unió Europea, com ara la directiva anomenada de les 60 hores, com de polítiques específiques d'implementació de polítiques comunitàries en els països membres a través de les reformes laborals. En aquest sentit, la coordinació ofereix també nombrosos avantatges per obtenir un major impacte en la defensa dels drets socials. Sobre aquest aspecte de l'estratègia sindical, caldria destacar que és important donar visibilitat al conflicte, però major visibilitat encara als èxits sindicals en la seva resolució.

La pressió que s'està duent a terme mitjançant protestes, vagues i altres tipus d'accions col·lectives de reivindicació en pro dels drets socials té molt menys repercussió social del que representa en l'escenari actual, bàsicament per la invisibilitat que els conflictes tenen en la societat actual. La presentació, per part de la línia política dominant i traduïda en els mitjans de comunicació, de qualsevol divergència o actitud política diferent com una patologia del comportament i la qualificació de radicalitat de les persones que les promouen i organitzen, repercuteix clarament en contra dels representants dels treballadors i té unes conseqüències molt negatives per al moviment sindical. L'organització de les protestes es paga amb acusacions d'irresponsabilitat i manca de capacitat dels sindicats, pronunciades no només per representants polítics conservadors, sinó també progressistes. Als sindicats se'ls qüestiona quan no són dòcils i no es dobleguen a reformes laborals injustes i ineficaces.

Les desqualificacions que s'han anat repetint en les últimes dècades contra els sindicats van ser molt clares quan les reformes laborals s'orientaven al foment del contracte temporal. Si s'observa el context actual, avui les accions de desprestigi dels sindicats i la col·lectivitat són molt més accentuades i agressives i representen un atac clar als drets constitucionals. En la seva actuació

política, el sindicat ha de combatre amb major serietat i contundència possible aquests atacs i per fer-ho ha de treure's de sobre els complexos i treure la línia de defensa que suposa la representació de milions de treballadors a través de les seves centrals a la IFCTI (*International Confederation of Free Trade Unions*). La posada en marxa d'uns mecanismes per explorar i explotar l'imaginari més forts dels que s'han utilitzat fins ara gràcies a les noves tecnologies de la informació podria ajudar a mostrar els sindicats com a agents clau de la globalització i la lluita pels drets socials. Cal explicar i publicitar els èxits obtinguts en molts llocs.

Els sindicats han de tenir consciència de la seva pròpia identitat com a representants imprescindibles de les persones que suporten una situació de desigualtat en el mercat. Actualment, la noció de mercat és complexa però estable, ja que la presència de treballadors que s'introdueixen en el mercat laboral per buscar o dur a terme una feina és constant en la història i són els sistemes de regulació els que varien. Per conservar aquesta identitat, els sindicats han de tenir uns objectius clars de defensa dels drets socials i aquí és on rau el tret de politicitat que ha de mantenir-los allunyats de la temptació d'esdevenir un partit polític o tenir els objectius d'un partit polític.

El moviment sindical ha de treballar amb tots els que, des de la societat, cerquen la justícia, però no es pot confondre amb cap, ja que en aquests moments és imprescindible i insubstituïble en la defensa dels drets socials. Els sindicats estan aportant respostes i continuaran donant-les a temes tan urgents com el treball infantil, els tractats comercials i la lluita per evitar la cosificació de les persones com a mercaderies, la immigració i la creació de la *Global Union Federation* para donar resposta a les empreses multinacionals, entre molts altres reptes. El sindicat és sempre una esperança en la lluita contra les desigualtats i aquest és el veritable sentit de la seva existència.